

Azərbaycan ədəbiyyatının bəxti onda gətirib ki, Ulu Yaradan bir əsrdə iki dəfə həm ölkənin idarəetməsini, həm də milli mədəniyyətimizin inkişafını bu sahəyə ürəkdan bağlı olan Heydər Əliyevə həvalə edib. Bu gün ədəbiyyata dövlət qayğısından danışanda öncə gözümüzün önündə məhz Ulu öndərin işıqlı obrazı canlanır. Təsədüfi deyil ki, Heydər Əliyev böyük siyasətçi, dövlət adamı olmaqla bərabər, xatirələrimizin ən əziz guşəsində qərar tutub, ədəbi əsərlərimizin baş qəhrəmanı olub.

Heydər Əliyev obrazı mənim nəzərimdə ədəbiyyata qayğını ifadə edir. Onun ədəbiyyat qarşısındakı xidməti saymaqla bitən deyil. Yazıçılar, şairlər hər zaman Ulu öndərin diqqət mərkəzində, himayəsində idilər. Yubileylər, mükafatlar, qələm sahiblərini karyerist nadanların şərindən, böhtanından qorumaq halları, hər bir istedad sahibinin dəyərini vermək kimi cəhətlər Heydər Əliyevin xarakterində başlıca yer tuturdu. Yazıçı hiss edirdi ki, onun təəssübünü çəkən, arxasında duran var. Bir sıxıntı, ehtiyacı olan şair və yazıçılardan müşkülünü həll edir, onlara maddi, mənəvi dəstək olurdu. Özü də tələmə ədəbiyyatçılara deyil, bütün sahələrdə çalışan sənətkarlara qarşı diqqətli idi.

Fenomen şəxsiyyət olan Ümummilli lider çıxışlarının birində demişdi: "Ədəbiyyatı o qədər sevirdim ki, ədəbiyyatla, şeirlə, bizim mədəniyyətlə görüşmək mənim üçün həmişə çox xoşdur". Görkəmli siyasətçinin adı sevgi deyildi, o, eyni zamanda ədəbiyyatla nəfəs alırdı. Bizi yanına salıb görüşlərə aparırdı. Onunla bürolara gedirdik. Sanki bizimlə olanda özünü daha rahat hiss edirdi, ovqatı təzələnirdi. Unudulmaz dahi şəxsiyyətin yüksək nəqliyyət qabiliyyəti vardı. Şeiri, dram əsərini duy-

qarşılayır, rusca da yola salırdılar. Narahatlığım ondan idi ki, Nəriman Nərimanova milli təəssübkeşliyinə görə "millətçi" adı qoymuşdular, bu isə sovet dövründə ağır itiham idi. İllah da ki, bu ad biz türklərə, biz azərbaycanlılara deyiləydi. Bu səbəbdən də Nərimanova aid arxiv materialları gizlədirdi. Respublikamızdakı dövlət arxivlərinin müdirləri, işçiləri də ki, ermənilər, ruslar, yəhudilər idi. Bir sözlə, nigaran idim ki, mənə icazə verməyəcəklər. Ancaq bəxtimdən qarşıma əsl milli ruhlu bir DTK əməkdaşı çıxmışdı.

İkinci görüşümdə Heydər Əliyevin üzündə daha çox nur, gözündə daha çox mehribanlıq gördüm. Məni xeyli istiqanlı qarşıladı, əlaqədarlıq dəhlizdən öz işıqlı kabinetinə apardı, oturmağa yer təklif etdi. Nərimanovun

Ulu öndərin ədəbiyyat sevgisi

maq bacarığı onun geniş mütaliəsinin bəhrəsi idi.

Bir dəfə büroda oturmuşduq. Dedi ki, mənə elə gəlir, bizdə Puşkin mövzusunda Mirzə Fətəli Axundovun "Puşkinin ölümünə Şərq poeması" əsərindən başqa əsər yoxdu. Mən dedim ki, var, yoldaş Əliyev, mən Puşkinlə bağlı poema yazmışam o dövrlə bağlı. Gecə saat 1-də Yazıçılar İttifaqının birinci katibi İmran Qasimov mənə zəng elədi ki, bəs, Heydər Əliyev poemanı istəyib. "Zümrüd quşu" idi poemanın adı, səhəri hazırlayıb göndərdim.

Heydər Əliyev hər zaman vaxt tapıb teatr tamaşalarında, premyeralarda iştirak edirdi, sonda böyük həvəslə yaradıcı heyətlə görüşürdü. Tamaşanın bədii məziyyətlərini təqdir edir, hər kəsi yeni uğurlara həvəsləndirirdi. 1982-ci ilin martında Sumqayıt teatrının truppası mənim "Nəriman" poemam əsasında səhnələşdirilmiş "Bütün Şərq bilsin" tamaşasını Akademik Milli Teatrın səhnəsində uğurla oynadı. Baxışdan sonra Ulu öndər düz 40 dəqiqə səhnədə yaradıcı heyətlə söhbət elədi. Nərimanov obrazının bədii əsərlərdə, teatr tamaşalarında belə yüksək səviyyədə yaradılmasının vacibliyini əsaslandırdı. Eyni zamanda, Ulu öndər Sumqayıt aktyorlarının təklifini diqqətlə dinlədi və sonra gənclik şəhərində teatra ayrıca bina tikilməsinə göstəriş verdi.

Orasını da deyim ki, mən hələ Nərimanov haqqında poemanı yazan vaxt müəyyən arxiv materiallarını əldə etməyə o zaman Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyən Heydər Əliyev böyük köməklik göstərmişdi. Məsələn belə olmuşdu: 1957-ci ildə həmin materialları tanış olmaq üçün Azərbaycan DTX-nin sədri, rus generalı Semyon Semışastının adına ərizə yazmışdım. Oraya getdim. Məni Heydər Əliyev qarşıladı. Ucaboylu, şaxeyişi, möhkəm bədənli, təbəssümlü, eyni zamanda, da çox ciddi bir insan idi. Əyninə çox yaraşan qara kostyum geyinmişdi. Özü də Azərbaycan dilində danışdı, halbuki o vaxt idarələrdə hamını rus dilində

arxiv materialları ilə tanış olmaq istəyimi alqışlayan Heydər Əliyev dəyərli tövsiyələrini də əsirgəmədi. Bəlkə də o zaman Müsavatın arxivinə ilk daxil olan şair mən oldum. Əlbəttə, ulu öndərin sayəsində.

Bugündən dünənə baxanda çox aydın görünür ki, Heydər Əliyev hansı çətin mühitdə cəsarət göstərirdi, bizi də cəsarətə səsləyirdi.

...Azərbaycan KP MK-ya, Büro iclasına Yazıçılar İttifaqından da nümayəndələr dəvət olunmuşdu. Mən arada söz alıb "Nəriman" poemasının senzura tərəfindən ixtisar edildiyini dedim. Gördüm ki, narahat oldu. Çıxışı zamanı göstəriş verdi ki, poema necə yazılıbsa, eləcə də çap edilsin. Mən yerdən razılığımı bildirdim. Ancaq ixtisarlara "qlavil" də yox edilməmişdi. Yadımda qalan misraların bəzilərini bərpa edə bildim.

Ulu öndər elə həssas şəxsiyyət idi ki, hətta bir yazıçının qələmədaşlarının nahaq hücumlarından da qoruyurdu. Onun prinsipi belə idi ki, müəllifin mövqeyi aydıncırsa, əsərin dəyəri varsa, müdafiə edirdi. Yeri gəlmişkən, onu da deyim ki, mənim "Bütün Şərq bilsin" əsərim SSRİ üzrə keçirilən pyes müsabiqəsinə təqdim olunmuşdu və 600 pyesdən Moskvada tamaşaya qoyulmaq üçün seçilən 11 əsərin sırasında idi. Pyes 1983-cü ildə Moskvanın Mayakovski adına Akademik Dövlət Dram Teatrında oynanırdı və rus mətbuatı müsbət qiymətləndirirdi. Onda fəxr etdim ki, DTK-dakı ilk görüşümdə özümə ürəyimə girmiş Heydər Əliyevin şəxsinə mən Nərimanovun prototipini görürdüm və ona həsr olunmuş əsər Moskvada mətbuatında təqdir edilmişdi.

Səhnə təəssübümü tapmış başqa bir əsərim haqqında. Bu, "Atabəylər" mənzum pyesidir. Ulu öndər Akademik Teatrda "Hamlet" tamaşasının fasiləsi zamanı çay süfrəsi arxasında səmimi söhbət əsnasında dedi ki, "Atabəylər" əsəri hər gün göstərilməlidir. Fərəhlə deyim ki, bu tamaşa dəfələrlə "Azdra-

ma"da oynanılıb və Naxçıvan teatrının repertuarından bu gün də düşməyib. Naxçıvan Muxtar Respublikasının 80 illiyində "Atabəylər" tamaşası göstərildi, Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyeva tamaşaya baxdılar. Bu da mənim taleyim idi...

Ulu öndərin sayəsində klassik yazıçılarımız, böyük şəxsiyyətlərimiz bir-bir pyedestallara qalxır, heykəlləşirdilər. Onlar da təzədən minlərlə, milyonlara qarışdılar, millətimizin sayı artdı. Hüquqşünas dostum İkrəm Kərimov danışdı ki, Xalq rəssamı Cəlal Qaryağdı hönkür-hönkür ağılayır ki, Nəriman Nərimanovun abidəsi 10 ildir hazırdır, emalxanada toz içində qalıb. Heydər Əliyev məsələni bilincə göstəriş verib ki, o heykəli həm Bakının ən görkəmli yerində, həm də Rusiyanın Ulyanovsk şəhərində ucaldınsınlar. Elə də olub. Elə klassiklərimizin ilboyu keçirilən yubileyləri, onların əsərlərinin kütləvi nəşri də məhz Ulu öndərin istəyi ilə baş tuturdu.

Elə bir tanınmış yazıçı, şair olmadı ki, Heydər Əliyev onun üzərindən sükkut adlasın. İkinci dəfə hakimiyyətə gələn kimi, 1994-cü ildən başlayaraq M.Füzulinin, Mirzə Cəlilin yubileylərinin keçirilməsi haqqında fərmanlar verdi. 1999-cu ildə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illiyinin elmi ictimaiyyət tərəfindən beynəlxalq səviyyədə keçirilməsini təşkil etdi. Klassik abidələrə, sənətkarlarımızın irsinə ona görə xüsusi həssaslıqla yanaşırdı ki, xalqımızın çoxasrlıq, zəngin, tarixi mədəniyyətə malik olduğunu dünyaya çatdırmaq istəyirdi.

Ulu öndərin çox yayılan bir fikri var: "Mən fəxr edərəm ki, azərbaycanlıyam". Bunu bizlərə demirdi, başqalarına eşitdirirdi. Amma biz də hər eşitdikcə böyük fəxarət duyuruq. Dövlət dili haqqında fərmanlar imzalamışdı müxtəlif vaxtlarda. Bunun da səbəbi vardı. Rəhbər kimi dərk edirdi ki, xalqın milli varlığını müəyyən edən başlıca amil onun dilidir.

Hüseyn Cavidin nəşini uzaq Sibirədən Vətənə gətirmişdi. Cavidin niyə

Bakıda yox, Naxçıvanda dəfn etmək istədi? Mən yanında durmuşdum, kimlərsə söhbət edəndə dedi: "Elə Naxçıvan yaxşıdır ki, Təbrizdən gələndə onu ziyarət edə bilərsiniz". Bax, bu dərəcədə dərin düşüncəyə Heydər Əliyev.

Ümummilli liderin haqqında xatirələrə dalanda ilk olaraq yadıma onun təyinatı ilə "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetinin baş redaktoru vəzifəsinə getməyim düşür. Deməli, gecə saat 1 radələrində Yazıçılar İttifaqının birinci katibi İmran Qasimov evə zəng vurdu ki, Birinci şəxs, yəni, Heydər Əliyev sabah səni qəbul edəcək. Bir məsələ də rəyini bilmək istəyir. – Sənə etimad göstərəcək, - dedi. O vaxt Yazıçılar İttifaqında həm partiya təşkilatının katibi, həm "Azərbaycan" jurnalında poeziya şöbəsinin müdiri işləyirdim. Ədəbiyyat fondunun direktoru vəzifəsini də katiblik mənə tapşırırdı.

Səhəri Heydər Əliyevin qəbulunda oldum. Söhbətimiz çox səmimi keçdi. Heydər Əliyev təklif etdi ki, bəlkə Yazıçılar İttifaqının partiya katibliyində də qalıb işləyəsən? – Ürəyimdə düşündüm ki, iki vəzifədə işləmək ağır olar mənə. Yazıçılar İttifaqının mürəkkəb bir yaradıcılıq təşkilatı olduğunu rəhbər özü bilirdi. Odur ki, yalan vəd verə bilməzdim. "Hə" deməkdə çətinlik çəkirdim, "yox" da deyə bilməzdim. Elə bil ürəyimi eşitdi. "Yaxşı, onda get qəzetdə işlə", - dedi. Ardınca mənə qəzet barədə, ədəbi orqanı yaxşılaşdırmaqla bağlı qiymətli tapşırıqlar verdi. Həmin tövsiyələr uzunmüddətli yaradıcılıq proqramım oldu. Belə şeylər heç vaxt unudulmur və təbib ki, zaman-zaman yada düşür. Mənim üçün dəyərlı tezislər olan 41 bəndlik həmin tövsiyələri olduğu kimi 10 il əvvəl çap etdirdiyim "Mənim ədəbi taleyim. Zamanla, tarixlə görüş" adlı kitabımda vermişəm. O kitabda içimdən gələn bir faktı da xüsusi vurğulamışam ki, biz əvvəllər Azərbaycanda millətə bu qədər yaxın olan nə siyasi rəhbər, nə də ziyalıları duya bilən, başa düşən, qoruyan "KQB" rəhbəri görmüşdük.

"Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti sürətlə yaxşılaşmağa, necə deyirlər, əl-əl gəzməyə başladı. Tirajı da xeyli artdı. Düz 16 il həmin qəzetə rəhbərlik edərkən ulu öndərin etimadını doğrultmağa çalışdım.

Yadıma gəlir, Bərdəyə zona müəssisəsinə getmişdik. Pambıqçı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Tərhan Musayeva ilə görüşdük. Mən o görüşdən sonra bir şeir yazıb qəzetdə çap etdirdim. Gecə saatlarında bir də gördüm Emin Sabitoğlu zəng ələyir. Dedi o şeiri göndər mənə, rəhbər tapşırıb ki, ona mahni bəstələyim. Bir neçə gündən sonra Emin o şeirə elə gözəl musiqi bəstələdi ki, mahni dillərə düşdü. Heydər Əliyev bütün sahələrə bax, bu cür diqqətli idi. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev düz işin yanında idi, düz adamla dost idi. İşini yaxşı tutan hər adama böyük hörmət göstərirdi. Yazıçılarla, alimlərlə görüşlərində tariximizin elə məqamlarına toxunur, yazılmamış, lakin millət üçün çox vacib olan elə qatlarını qaldırırdı ki, onun genişmiqyaslı mütaliəsinə heyran qalmamaq mümkün olmurdu.

Onunla hər görüşüm indiki kimi yadımdadır. Amma bezi xatirələrim daha unudulmazdır. 1985-ci ilin avqust ayında Heydər Əliyevlə Moskvada,

"Novo-deviçye" qəbiristanlığını ziyarət zamanı görüşəndə ona Zərifə xanıma həsr etdiyim şeiri oxumuşdum. O da əlyazmanı alıb qoltuq cibinə qoymuşdu.

Bizim orada görüşümüz isə tamam təsadüfən olmuşdu. Mən axşamüstü saat 6 radələrində bir dəstə qızıl-güllə məzarı ziyarətə getmişdim. Bir saat sonra Ulu öndər də oraya gəldi. Beləcə, biz gözəlmədən görüşdük. Moskvaya gəlməyimin səbəbini soruşdu. Dedim, Sara (həyat yoldaşım) ağır xəstədir. Moskvada yatır. Xəstəxananın adını da dedim. Dinmədi. Qolunda ki saata baxdı. Hiss etdim ki, getməlidir. Beləcə ayrıldık.

Səhəri gün saat 12 radələrində xəstəxanaya, Saranın yanına gedəndə gördüm ki, məni axtarırlar. Dedilər ki, Heydər Əliyev dünən xəstəxananın baş həkimi, akademik Trapeznikova zəng vurub, xəstənin vəziyyətlə maraqlanıb. Bu kifayət idi... Sara deyirdi, qalxan kimi özüm gedib Heydər Əliyevə minnətdarlıq edəcəyəm. Ona dualar edirdi. O minvalla Sara həkimlərin dediyindən bir il artıq yaşadı...

Bu yaxınlarda Vaqif Poeziya Günləri keçiriləndə bir daha 1982-ci ilin qarlı günündə Şuşada mütəfəkkir şairin əzəmətli məqərəsinin açılışında iştirakımızı xatırladım. Quşbaşı qar yağdı. Möhtəşəm tədbir oldu. Heydər Əliyev yazarlara yaxşı tanıdığından çıxış üçün söz verəndə heç bir siyahıya baxmırdı. Təbiətdə qış olsa da, Heydər Əliyev və onun ətrafındakı ziyalıların fonunda yazı idi. Həmin səvincək olmuşdu.

Növbəti dəfə cənab Prezident İlham Əliyevlə 30 illik işğaldan azad edilmiş Şuşaya gələndə, həmin günün xatirələrini onunla bölüşdüm. Dedim ki, o tədbirdə gənc İlham Əliyev, haqq dünyasına qovuşmuş Zərifə xanıma da iştirak edəbilər. Həmin tarixi gün unudulmazdır. "Xarıbülbül" lirik poemasında belə bir parça var:

Şeir-sənət axşamıydı,
Şeirə hörmət, sözə hörmət axşamıydı,
Heydər özü söz verirdi şairlərə,
"Sağ ol", "Əhsən", axşamıydı.
Şairlərə qoşulmuşdu, şairləşən axşamıydı.
Qarın belə yağdığı görməmişdik,
Qarda belə sel axını görməmişdik,
Qar töküürdü göy yer üstə,
Varaq üstə, dodaq üstə, şeir üstə.
Kırpık üstə, eynək üstə.
Çiçək, çiçək, çiçək üstə.
Hava qarala bilmirdi,
Qarabağda ağ gecəydi,
Allah-Allah, o necəydi?!
Şuşa canlı heykəl idi,
Qar altında haramiz bir qartopuyduq.
Qarlı alqışlar altında
Molla Pənah şairlərin yaşayırdı
Şuşalılar onda hələ Şuşadaydı...

Bu gün biz yenə də Şuşadayıq. Həmişəlik qayıtmışıq. Mədəniyyət paytaxtımızda bir-birindən maraqlı, yadda qalan tədbirlər, görüşlər keçirilir.

Heydər Əliyevin əsrədaşı olan hər bir sənətkarın yaradıcılıq taleyində onun pak ruhu yaşayır. Bu gün fəxr edirik ki, Ulu öndərin şeirə, sənətə yüksək diqqət vermək ənənəsini müzəffər Ali Baş Komandanımız cənab İlham Əliyev layiqincə davam etdirir.

Nəriman HƏSƏNZADƏ,
Xalq şairi